

Kitba ta' Mignun

(*Maqluba mill-ingliż ta' Dickens.*)

Iva! ta' mignun! Kif kienet ixxoqqli qalbi dik il-kelma, snin u snin ilu! Kif kienet tqajjem dak il-biża' li kien jiġi fuq kulltant; iġġiegħel demmi jġġerra u jbaqbaq ġewwa fija, hekk li l-ġħaraq kien jidher bħala qtajjar kbar fuk ġismi, u rkobbtejjja kienu jħabbtu ma' xulxin bit-treġħid. Imm' issa toġġobni dik il-kelma. Hija tassew isem sabiħ. Liema hu s-sultan li l-ħarsa mġħaddba tiegħu ġġib biża' daqs it-tberriq ta' ġħajnejn il-mignun—li ġħandu ħabel u mannara jiswew daqs nofs il-ġħafsa ta' idejn mignun? Ha, ħaj! Kemm hi ħaġa sabiħa li tkun mignun! li jiġu n-nies jħarsu lejha bejn il-ħadid, bħal xi lun barri li theżzeż snienek u tġħajjat, ma' tul il-lejl ħiemed, biċ-ċempil ferriċi ta' sinsla tqila—u li titqalleb u titħabbell fit-tiben, mitluf b'dak id-daqq ħalu. Ħajja twila ġħal dar l-imġienen! Hija mkien li ma hawnx bħalha.

Niftakar il-jiem meta kont beżghan mill-ġenn; meta kont inqum b'ħasda mill-irqad, ninxtelhet ġħar rkobbtejjja, u nitlob il-ħelsien mis saħta ta' razzti; meta kont nitbiegħed minn deħriet ta' ferħ u hena, biex ninħeba f'xi mkien imwarrab, nġħaddi s-siġħat tqal inħares lejn il-mixj tal-marda li kellha toħodli moħħi. Kont naf li l-ġenn kien jinsab ġewwa demmi, ġewwa ġħadmi, li nisel wieħed kien ġħadda mingħajr ma deħret fih il-marda, u li jien kont l-ewwel wieħed li fih kellha terġa' turi ruħha. Kont naf li hekk kellu jkun; li hekk dejjem kien, u li hekk dejjem ġħad ikun; u meta kont ningħibed f'xi rokna mwarrba ta' kamra mimlija, u kont nara n-nies jitkellmu taħt l-ilsien, u juru b'sebagħhom, u jdawwru ġħajnejhom fuq, kont naf li kienu jġħidu fuq dak li kellu jġġgennen; u kont nerġa' nitlaq biex noqġħod waħdi fid-dwejjjaq.

Dan ġħamiltu ġħal snin šħħ; snin twal kienu, snin twal. Hawnhekk l-iljieli kulltant jidhru twal—twal ħafna; imma m'huma xejn ħdejn l-iljieli bla mistrieħ, u l-ħolm tal-biża' li kelli dak iż-żmien. Jaqbadni l-bard meta niftakar. Suriet kbar u suwed b'uċuħ ħajna u jiddieħku kienu jitrekknu fl-irkejjien ta' kamarti, u jduru ma' soddti bil-lejl, jagħwuni ġħall-ġenn. Sefsfuli, li l-art tad-dar qadima fejn miet missier missieri, kienet imtabbġħa b'demmu, imxerred minnu n-nifsu fil-qilla tal-ġenn. Waħħalt subġħajja f'widnejja, imma werżqu ġewwa rasi sakemm il-kamra mtliet bl-ġħajjāt, illi f'nisel wieħed ta' qablu l-ġenn raqad, imma li nannuh ġħex ġħal snin šħħ b'idejħ imxeġklin ma' l-art, biex ma jkunx jista'

jbiččēr gismu. Kont naf li dak li qalu kien minnu—kont naf sewwa. Kont tkixxiftu snin qabel, għalkemm ma ridunx naf. Ha, haj! kont hażin wisq għalihom, għalkemm hasbuni mignun.

Fl-aħħar ġie fuqi l-ġenn, u stagħġibt kif qatt kont nist-merru. Kont nista' issa mmur fost in-nies, nidhjaq u ngħajjat daqs l-aqwa. Kont naf li kont mignun, imma huma anqas biss ma kien jiġihom dan il-ħsieb. X'hena kont infjoss ġewwa f'ija xhin kont niftakar fil-logħba li kont qiegħed nilgħabhom, wara l-ħars tagħhom ta' żmien ilu, meta ma kontx mignun, imma biss beżgħan li għad darba nkun. Għalkemm ma kontx inwerżaq bil-gost meta kont niekol waħdi ma' xi ħabib qawwi u fuq ruħu, kif kont naħseb kif kien jisfar, u kemm kien jiġri, li kien jaf li l-ħabib tal-qalb li kien hdejh, qiegħed isinn sikkinatleqq, kien mignun bil-ħila kollha, u nofs ir-rieda, li jwahi-ħalhielu go qalbu. Oh, dik kienet haġja!

Gid kbir sar tiegħi, għana kbir ġie fuqi, u ntfajt f'xalar għaliġa mkabbar għal elf darba bil-ħsieb ta' dak li kont inżomm mistur hekk tajjeb. Uritt qasam kbir. Il-ħaqq—il-ħaqq li għandu għajnejn is-seqer, tmqarraq u ta f'idejn mignun għana kbir li fuqu kien hemm il-ġlied. Fejn kien id-dehen ta' dawk il-għorrief b'moħħom fejn għandu jkun? Fejn kienet il-ħila ta' l-avukati, imlebilbin biex isibu fiex iqabbdū difrejhom? Il-ħażen tal-mignun għelibhom il-koll.

Kelli l-flus. Kif kienu jithaxknu miegħi! Kont intajjar il-flus. Kif kienu jfahhruni! Kif kienu dawk it-tliet aħwa kburin jiččekknu quddiemni! Ix xwejjah missier b'xagħru qotni, ukoll—x'qima, x'imħabba, xi ħbiberija tal-qalb—għal ftit ma kienx jagħmilni alla tiegħu. Ix-xiħ kellu tifla, iż-żgħażaġi kellhom oħthom; u l-ħamsa kienu l-koll f'qar. Jien kont għani; u meta żżewwiġt it-tifla, rajt tbissima ta' rebħi tidwi fuq ucuħ qrabatha l-fqar, kif kienu jaħsbu fuq il-ftesima maħsuba tajjeb tagħhom, u r-rebħa li għamlu. Jien kien joqgħodli li nit-bissem! Li nitbissem! Li nfaqqa' daħq kbir, u nqatta' xagħri, u ninbaleb fl-art bit-twerżiq tal-gost. Ma għithomx frashom li żewwġuha lil mignun.

Zomm ftit. Li kienu jafu, kienu jehilshu minn dak kollu? L-hena ta' oħthom hdejn id deheb ta' żewġha. Bħal—l-eħfef rixa li ttir mar-riħ, hdejn dis-sinsla sabiħa li għandi miegħi.

F'haġa waħda kont imqarraq, bil-ħażen tiegħi kollu. Li ma kontx mignun—għax għalkemm aħna l-imġienen għandna dehen kemm trid, kultant nithawdu—imissni kont naf li t-tifla kienet tagħżel li ssibruhha mejta fit-tebut, milli tkun meħda, b'għira ta' kullħadd, bħala għarusa fid-dar sabiħa u mzejna

tiegħi. Imissni kont naf li qalbha kienet mogħtija liż-żagħżuġ ta' għajnejh suwed li smajtha ssemmi darba f'ngħasha; u li kienu tawha lili biex itemmu l-faqar tax-xwejjah u ta' l-aħwa kburin.

M'għadn'ix niftakar suriet u wċuħ, imma naf li kienet sabiha. *Naf* li hekk kienet; għax fl-iljeli bid-dawl tal-qamar, meta nistenbah u kollox ikun sieket ma' dwari, nara wieqfa mingħajr ma titharrek f'wahda mill-irkejjen ta' dan il-q-folsura hafifa, b'xagħar twil iswed mahlul fuq daharha li r-riħ ma jcaqlqux, u b'għajnejh li jharsu dejjem lejja u qatt ma jin-għalqu. Iskot! demni jiksah ġewwa qalbi jien u nikteb dan—dik is-sura hi *tagħha*; il-wieċ hu isfar hafna u l-għajnejh ileqqu; imma nashom sewwa. Qett ma titharrek dik is-sura: qatt ma tħares ikrah u tghajjat, bħalma jagħmlu oħrajn li jimlew dan l-imkien kulltant; imma iktar tbeżżagħni, iktar mill-ħorsien li kienu jagħwuni snin ilu—għadha ġejja mill-qabar; u tixbah wisq lill-mewt.

Għal ftit inqas minn sena rajt dak il-wieċ jisfar u jisfar; rajt id-dmugħ iġelben ma' dawk il-ħaddejn imbikkija, u qatt ma kont naf il-għaliex. Imma fl-aħħar tkixxift. Ma setgħux jaħbuhuli għal żmien twil. Qatt ma ħabbittni; jien qatt ma ħsibt li kienet tħobbni: ma rediex ġidi u kienet tobġħod il-għana li fih kienet tghix; —dan ma stennejtux. Kienet tħobb iehor. Dan qatt ma kont ħlontu. Ġew fuqi ridiet barranin, u ħsebi-jiet mogħtija lili minn xi setgħa moħbija bdew iduru u jduru ma' moħħi. Ma kontx nobgħodha, għalkemm kont nobgħod iż-żagħżuġ li għalih kienet għadha tibki. Kont inħoss sogħba — iwa, sogħba—għall-ħajja msejkna li fiha kienu rabtuha dawk qrabatha bla qalb li kieuu ħasbu għalihom biss. Kont naf li ma setgħetx tghix wisq, imma l-ħsieb, li qabel mewtha setgħet iġġib fid-dinja bniedem li jkollu jgħaddi l-ġenn lil uliedu, seddaqni fil-fehma tiegħi. Wahħalt f'raşi li noqtolha.

Għal hafna ġingħat ħsibt fis-semm, inbagħad fit-tgħarriq, inbagħad fil-ħruq. Dehra sabiha kienet tkun id-dar kbira tinħaraq, u mart il-miġnun issir irmied. Mur ara, inbagħad, il-aġħti ta' ħlas kbir għal min jaqbad il-ħati, wit-tgħalliq ta' xi raġel f'sessih għal haġa li qatt ma għamilha, u dan kollu bil-ħażen ta' miġnun! Fuq dan ħsibt hafna, imma fl-aħħar irħejtu. Oh! x'gost kont nieħu immejlaq il-mus kull jum, inħoss ix-xifer jaqta', u naħseb fix-xaq li qatgħa wahda tagħmel!

Fl-aħħar il-ħorsien li qabel kienu jkunu miegħi, qaluli li l-ħin kien wasal u qegħduli l-mus miftuħ f'idejja. Qbadtu sewwa, qomt bil-mod mis-sodda, u mort ħdejn marti li kienet rieqda. Wiċċha kien mġħotti b'idejha. Nehħejthomliha bil-mod

u waqghu bla saħħa fuq sidirha. Kienet bkiet; għax id-dmugh kien għadu jxarrab haɗdejlja. Wiċċha kien hiedi; u kif ħarist fuqu, tbiissima ħelwa dawwlet ix-xbieha tiegħu. Qegħidt idi kemm-kemm fuq spallilha. Inħasdet—kienet biss ħolma mar-riħ Ergajt irsaqt. Għajtet, u qamet.

Li tajt daqqa waħda, ma kienitx tgħajjat darba. Imma jien inqajt, u nġbidt lura. Għajnejha kienu mwahħlin fuq tiegħi. Ma nafx kif, imma bezzgħuni u minansawni; u bdejt nitriegħed taħt il-ħarsa tagħhom. Qamet mis-sodda, il-ħin kollu tħares ċass lejja. Qabditni roġħda; il-mus kien f'idi, imma ma stajtx niħharrek. Marret lejn il-bieb. Kif resqet lejħ, daret, neħħiet għajnejha minn wiċċi. Is-seħer intemm. Qbiżt 'il quddiem u ħtaftha minn idha. Tixher waħda wara l-oħra intefgħet fl-art.

Issa stajt noqtolha minnġhajr taħbit; imma kullħadd kien qam. Smajt il-ħoss ta' saqajn fit-taraġ. Qegħidt il-mus fil-kexxun ta' dari, ftaħt il-bieb u għajjat għall-għajjnuna.

Ġew, u qajmuha u qegħduha fuq is-sodda. Damet mitlufa minn sessieħa għal sigħat twal; u meta l-ħajja, u l-ħars, u l-klieim ġewha lura, moħħha kien mar, u bdiet thewden bla hedu.

Ingiebu t-tobba; nies kbar li ġew f'dari fi mriekeb, sbieħ bl-aħjar żwiemel u ħafna qaddejja. Damu l-ġimġħat ma' dwar is-sodda. Kellhom laqgħa kbira, u qagħdu jithaddtu bil-mod. Wieħed, l-egħref u l-iktar magħruf fosthom, ġie fuqi u, wara li qalli biex nilqa' ruħi għal bxara ħażina, qalli—lili, il-miġnun!—li marti gġennet. Qagħad ma' ġenbi ħdejn tieqa miṭtuħa, għajnejh f'għajnejja, idu fuq driegħi. B'daqqa waħda, kont nista' nitfgħu 'l isfel għat-triq. Kienet tkun ċajta sabiħa; imma kont nikxef dak li ridt naħbi, u tlaqtu. Ftit jiem wara qaluli li rrid nindukraha; irrid inqiegħed lil xi ħadd magħħa. *Jien!* Mort fl-egħlieqi fejn ħadd ma seta' jismagħni, u faqqajt daħk sa kemm imlejt is-sema bl-għajjat.

Il-għada mietet. Ix-xiħ mexa warajha sal-qabar, u ħutha l-kburin xerrdu demgħa fuq il-ġisem mejjet ta' dik, li f'ħajjitha kienu raw it-tbatijiet tagħħa mingħajr ma tniffsu. Dan kollu jgāghalni nidħak bil-moħbi, u dhakt wara l-maktur abjad li biħ għattejw wiċċi, aħna u sejrjn lura, sakemm qabeż id-dmugh minn għajnejja.

Imma għalkemm kienet għaddiet tiegħi u kont qtiltha, kont imħawwad, u ħassejt li ma jdumux ma' jkun jafu b'dak li dejjem ridt naħbi. Ma stajtx nistor il-ferħ bla tarf li kien iba-qbaq ġo fija, u li kien iġāghalni, meta kont inkun waħdi d-dar, naqbeż u nħabbat idejja, u niżfen u niżfen, u ngħajjat. Meta

kont nohrog, u nara n-nies ihaffu fit-toroq; jew immur it-tijatru, nisma' d-daqq, u nara n-nies jizfnu, kien jaqbadni ferh u kien ikolli hila nintefa' f'nofshom, u nqattaghom bcejjeċ, u nwaħ-waħ fit-telfa. Imma kont nhezzeż snieni, u nagħti bis-sieq fuq l-art, u ndaħħal difrejja f'idejja. Żammejt kollox moħbi; u ħadd ma kien jaf li kont miġnun.

Niftakar--ghalkemm hija waħda mill-aħħar fiwejjeġ li nista' niftakar; għax issa nħawwad dak li sar ma' dak li noħlom, u billi għandi hafna x'nagħmel u hawnhekk ma jħallukx fis-skiet, m'għandix żmien nagħżel wieħed mill-iehor, fit-thabbila li jit-habblu--niftakar kif kont kxift kollox fl-aħħar. Ha, ħaj! qieghed nara quddiem i-l-hars imbażza' tagħhom u nħoss l-heffa li biha armejthom minn fuqi, u sabbatt il-ponn f'wiċċhom, u nbaġħad tlaqt nigri bħar-riħ, u hallejthom igħajtu l-bogħod urajja. Tiġini s-saħħa ta' ġolf xhin niftakar. Ara--ara kif dil-hadida titgħawweg taht il-ġibda qawwija tiegħi. Għandi hila naqsam-ha bħal żarġun, imma hawn hawn mogħdijiet twal b'ħafna bibien--ma naħsibx li nkun nista' nsib it-triq: u kieku biss insibha, naf li isfel għandhom bibien tal-ħadid li jzommuhom magħluqa. Jafu x'miġnun għaqli jien, u kburin għax għandhom lili hawn, biex juruni lin-nies.

Halli nara--iva, kont ħriġt. Kien daħal il-ħin meta wasalt id-dar, u sibt lill-aktar kburi fost dawk it-tliet aħwa kburin jistennieni--xogħol ta' malajr, qal niftakar sewwa. Kont nobogħdu lil dak ir-raġel bil-mibegħda kollha ta' miġnun. Kemm-il darba subgħajja kienu jikluni biex inbiċċru. Qaluli li kien fuq; tlajt nigri. Qal li kellu xi ħaġa x'igħidli. Bgħat il-qaddejja. Kien daħal il-ħin, u konna weħidna flimkien -- *għal l-ewwel darba*.

Hbejt għajnejja minnu għall-ewwel, għax kont naf dak li hu 'ftit seta' jaħseb--u mtlejt bil-ferh fuq hekk--illi d-dawl tal-ġenn kien imkebbes fihom bħal nar. Aħna qgħadna bla kliem għal ftit żmien. Fl-aħħar tkellem. It-tbaħħir tiegħi ta' dan l-aħħar, u xi kliem li għedt, żmien hekk qasir wara l-mewt ta' oħtu, kien żebliħ tal-fakra tagħha. It-tgħaqqid ta' hafna fiwejjeġ li qabel kienu ħarbulu, gaghlu jaħseb li ma kontx ġibt ruħi sewwa magħha. Ried jaf jekk kellux jifhem li jien ridt niffa' żebliħ fuq il-fakra tagħha, u fuq ir-razza tagħhom. Kien jistħoqq lil-libsa li kellu fuqu, li ntiħ dan it-tifsir.

Dar-raġel kellu kmand fl-armata, kmand mixtri bi flusi, u bit-tbatija t'oħtu. Dan kien ta' l-ewwel fil-ftehima biex jaħttu lili u lil ġidi. Dan kien ta' l-akbar siwi biex gaghlu lil oħtu

tizzewwigni; meta kien jaf li qalbha kienet marbuta ma' dak iż-
zagħżuġh. Jisthoqq! Jisthoqq lill-libsa *tiegħu*! L-ghelm tal-
waqgħa tiegħu! Dawwart għajnejja għal fuqu—ma stajtx nagh-
mel iehor—imma ma tkellimtx.

Rajt il-bidla li giet fuqu taħt ħarsti. Kien raġel qalbieni,
imma l-lewn tar minn wiċċu u ġibed il-maqgħad lura. Ġbidt
tiegħi aktar lejh; u meta dħakt—kont ferħan wisq dak il-ħin—
rajtu jirtogħod. Hassejt il-ġenn jaqbeż fija. Kien qiegħed
jibza' minni.

"Kont tħobbha ħafna 'l oħtok meta kienet ħajja", għedtlu,
"ħafna".

Ħares imfixkel ma' dwaru, u rajtu jaqbad dahar il-maq-
għad; imma ma qal xejn.

"Ja sejjieb," għedtlu, "qbadtek; kxift it-tnassis mišħut
tiegħek; naf li qalbha kienet ta' ħaddieħor qabel ma gāgħal-
tha tizzewweg lili. Nafu dan—nafu".

F'daqqa waħda qabeż mill-maqgħad, xejjru 'l fuq, u wissieni
biex inżomm lura—għax kont qiegħed nersaq lejh il-ħin kollu
li kont qiegħed nitkellem.

Bdejt inwerżaq mhux nithaddet, għax hassejt ġibdiet mħaw-
wda jiġru ma' demmi, u l-harsien bdew isefsfuli u jniggżuni
biex naqlagħli qalbu.

"Tkun mišħut!", għedtlu xħin qomt u ġrejt għal fuqu;
"jien qtiltha. Jien miġnun. Lilek noqtlok. Demm, demm,
irridu."

Warrabt b'daqqa l-maqgħad li waddabli fil-biza' u, tiegħu
ħifintu; b'sabta kbira, tgerbibua fl-art.

Kienet taqbida sabiħa. għax hu kien raġel twil u mibrum,
qiegħed jiġġieleđ għal ħajtu; jien, miġnun b'saħħitu, imxennaq
biex intemmu. Kont naf li l-ebda ħila ma tiswa daqs tiegħi, u
kien minnu. Kien minnu, u jien miġnun! It-taħbit tiegħu
beda jonqos. Tfajt rkobbtejjja fuq sidru, u ħtaftlu għonqu
b'idejja t-tnejn. Wiċċu swied; għajnejh qabzu mill-ħofor, u
b'islienu barra kien donnu jiddieħek bija. Jien għafast iktar.

Il-bieb infetaħ f'daqqa b'ħoss kbir, u ħafna nies ġrew lejna,
ighajjtu lil xulxin biex jaħttu l-miġnun.

Kont inkxift; u l-ġlieda tiegħi issa kienet għall-ħlusija.
Qomt fuq riġlejjja qabel ħadd ma messni, intfajt f'nofs l-egħ-
dewwa u ftaħt it-triq b'driegħi l-qawwi qisni kelli mannara
f'idi, u waqqajthom quddiem. Wasalt fil-bieb, qbiżt il-ħadid
tat-taraġ u malajr sibt ruħi fit-triq.

Grejt dritt u hafif, hadd ma ssogra jzommni. Smajt il-hoss tas-saqajn urajja, u židt fil-mixi. Beda jonqos u jonqos fil-bghid, sakemm miet għal kollox: imma jien bqajt sejjer, minn nofs għadajjar u nixxighat, fuq enut u hitan, b'għajta wahxija li leħħnuha wkoll il-ħliqat barranin li dawwruni minn kull naħa, u kabbru l-għajta sa ma qasmet is-sħab. Kont merfugħ fuq id-dirgħajn ta' xjaten li mewwgu mar-riħ, u xejjnu quddiemha il-ħitan, u dawwruni u dawwruni bi hsejjes u għaġla li qallbuli rasi, sakemm fl-aħħar irmewni b'sabta kbira, u nxhett fl-art. Meta qomt sibt ruħi hawn—hawn f'din is-kmajra sbejha fejn ix-xemx darba fill tħares, u fejn il-qamar jidhol bil-moħbi, biex bid-dija tiegħu juri d-dellijiet ta' madwari, u dik is-sura siekta f'roknitha. Meta nkun imqajjem, nisma' kulltant għajjat wahxi minn naħat imwarrba ta' dan l-imkien kbir. Xinhuma ma nafx: imma ma jgħux minn dik is-sura sfajra, u l-anqas ma tagħtihom widen hija. Għax mill-ewwel dalma tal-lejl sa l-ewwel tbexbix tal għodwa, toqgħod mingħajr taħrik hemm, tissemma lejn id-daqq tas-sinsla tal-hadid tiegħi, u tħares lejn iż-żfin tiegħi fuq soddti tat-tiben.